

ArbetSams årsmöte i Karlskrona

Hans Khilberg rapporterar från två intensiva årsmötesdagar i Blekinge.

Fredag 16 april

Morgonstund och Marinbasen i Karlskrona.

Det var en solig dag. De av oss som var på plats i Blekinges sydöstra metropol hämtades av två bussar klockan 09:00. Redan i bussen välkomnades vi av Olle Melin, en riktig kännare av det marimt dominerade Karlskrona. Färden gick lite i sicksack runt gatorna på Trossö (centrala Karlskrona) innan vi kom ned till Marinbasen, granne med Karlskronavarvet.

Efter passage av huvudvakten visade Olle Melin oss ett antal historiska byggnader som haft stor betydelse för örlogsbasens och varvets utveckling. Örlogsbasen går tillbaka så långt som till Karl XI och 1680. Kungen insåg att Stockholm inte var den mest lämpade staden för en örlogsbas. Platsen där Karlskrona anlades hade en isfri hamn året runt. Även varvsverksamheten byggdes upp här.

Den verkliga storhetstiden för skeppsbyggnad började i samband med Fredrik Henrik af Chapman, född 1721. Han genomdrev en mängd nymodigheter inom skeppsbyggnadskonsten. Han lät bygga ett långt magasin för att kunna utrusta fyra skepp samtidigt. Huset kallades för "Silverhuset" efter Gustav III:s påpekande om den extremt höga byggnadskostnaden. Vid en golvrestaurering för några år sedan, fann man ett underliggande spjälgolv, utformat som flera koncentriska cirklar, avsett för torkning av ankartrossar. Ett remarkabelt fynd som anses vara det enda kända i världen.

Fredrik Henrik af Chapman var tekniskt långt före sin tid när det gäller att bygga fartyg. Han tog fram många komponenter i förväg, som möttes först vid aktuellt montage. Af Chapmans fartygsbyggnad kunde i princip liknas vid ett tidigt löpande band. Enligt Olle Melin var af Chapman långt mer än hundra år före Henry Ford logistiskt sett.

Arbetsams galjonsfigurer; Ulrika Kullenberg, Yvonne Bergman och Erika Grann. Foto: Torsten Nilsson

En annan lite intressant historia var hur kung Gustav III bedömde den lokale bildhuggarens avbildning av honom själv. Han ansåg sig se så förskräcklig ut att han lät hämta ner sin egen bildhuggare Johan Törnström från Stockholm. Resultatet av dennes arbete kunde vi senare se i form av flera galjonsfigurer i Karlskrona Marinmuseum. Några av dessa har sparats efter skeppens upphuggning.

Tork för ankartrossar.. Foto: Hans Kihlberg

Olle Melin avslutade rundresan med oss vid en urberget "utsprängd" torrdocka. Vi överlämnades (militärt!) till den som ansvarade för Karlskronas Repslagarebana, Sten Swedlund. Sten berättade entusiastiskt om den långa byggnad som blev centrum för repslagning åt den svenska marinen efter 1696.

Där vi stod i den snåla vinden som letade sig in i det långa huset fick vi en mycket välsmakande varm soppa med en skorpa med ost, som tilltugg. Perfekt i det läget. Tillverkningen av rep hölls igång till början av 1960-talet. Det som nu visas är ett slags återskapande av en mycket viktig del av den marina produktionen vid Karlskrona örlogsbas.

Några i gruppen fick handgripligen prova på repslagningens ädla konst. I vår grupp var det kvinnorna som höll sig framme. Resultatet föll dessutom herr Swedlund på läppen. Det fina rep som tillverkats auktionerades senare ut till en av de lyckliga medverkande i produktionsledet. Nu hastade klockan mot lunch och vi fick ta adjö av eldsjälarna vid Repslagarebanan. Efter ett kort besök i pumphuset som byggts för att pumpa vattnet ur dockan, åntrade vi våra bussar för färd till Marinmuseet och lunchen.

Rosenbom

Sten Swedlund, som nu var vår ciceron, ledde bussen för en kort visit till Amiralitetskyrkan och den berömda Rosenbom. Några offrade slantar genom att lyfta Rosenboms hatt. Rosenbom är en fattigbössa och ett sätt att samla pengar för behövande i den farliga värld sjömännen levde. Det kunde gälla både bidrag till änkor och barn, såväl som stöd till personer som fått någon form av funktionsnedsättning i tjänst. Rosenbom själv var en person som på grund av sjukdom tilläts tigga, tills han på nyårsafton 1717, hittades ihjälfrusen utanför ett rikemanshus.

Ankomst och registrering

Erika Grann, Hans Nilsson, Ulrika Kullenberg och Stig Grehn välkomnade medlemmarna vid registreringen. Vi åt sedan en god lunch på den i Marinmuseet liggande restaurangen Skeppsgossen. Ja, vad skulle den annars heta?

Föreläsningar och information

Efter lunchen följde flera programpunkter med representanter från olika museala organisationer. Först i raden var länsantikvarien i Blekinge län, Leifh Stenholm. Han följdes av Richard Bauer, Marinmuseet i Karlskrona och slutligen Tullan Gunér som representerade Blekinge museum. Sammantaget talade alla om sina ansvarsområden, det framgick dock mycket klart att de som talade ser oss arbetslivsmuseer som en ytterst viktig samarbetspartner i det framtida museala arbetet.

Kerstin Sandberg slår rep. Foto: Hans Kihlberg

På grund av askan från vulkanutbrottet på Island var det inte möjligt för Mikael Wahldén från Handisam (Myndigheten för handikappolitisk samordning) att ta sig till Karlskrona. Detta var synd eftersom vi nog med handen på hjärtat hade behövt den information han hade kunnat ge.

Från ArbetSams organisation och styrelse kom Erika Grann som berättade om det nyinstiftade priset "Årets arbetslivsmuseum". Ett pris som vi från styrelsen tillsammans med Arbetets museum, Statens Försvarshistoriska Museer och Sveriges järnvägmuseum ser som en viktig utmärkelse för att sporra och belöna arbetslivsmuseernas arbete.

Här ungefär fick vi en liten rast med smörgås, kaffe/te och en jättestor "dröm". Det var då också möjligt att med guide besöka Marinmuseet.

Årsmötesförhandlingar

Hur dessa fortlöpte och slutade framgår av protokollet som finns på www.arbetsam.com. De kommer därför inte att beröras här.

Museibesök och Champagne. Foto: Torsten Nilsson

Museibesök och Champagne

Dagens övningar var på intet sätt slut. Efter lite vila och uppfräschning på hotellet vandrade vi tillbaka mot Marinmuseum. Men inte hela vägen utan vi stannade och gick in på Karlskrona Porslinsfabriks Porslinsmuseum och Albinsson & Sjöbergs Bilmuseum. För mig och kanske fler av oss som kommer från platser längre norrut i Sverige, var detta med en porslinsfabrik i Karlskrona helt okänt. Det får bli att stå vid skampålen, speciellt som porslinet från Karlskrona visade sig vara mycket fint. En intressant upplevelse. Vi bjöds dessutom på ett glas med druvsaft. Som grädde på moset fick vi efter detta klättra upp två våningar till ett fantastiskt motormuseum, med motorcyklar och bilar av alla de former och årtal. Museet representerade gamla åkdon, snabba åkdon, hästdragna åkdon samt även udda skapelser från Vallåkra – ett begrepp. Detta hade Albinsson & Sjöberg gjort fint.

Middag och film

Rätt som det var närmade sig klockan 20:00 och middag. En kort promenad, så var vi tillbaka till Marinmuseum och restaurang Skeppsgossen. Där bjöds vi på en god buffé med både kött och fisk, allt efter tycke och smak. Efter maten, var det dags att titta på deltagarnas filmer från deras egna verksamheter. Detta var en bra och intressant möjlighet att visa varandras museer eller intresseområden. Satsa på att ta fram filmat material från er egen verksamhet till nästa år!

Spännande möte på varvet. Motorbyggaren Sten Carlsson, Osby, träffar båtbyggaren Sonny Ohlsson, Saxemara varv. Foto: Torsten Nilsson

Sven Jönsson hittade sin flagga, Sveriges Ångbåtsförening. Foto: Torsten Nilsson

Lördag 17 april

Om denna dag hade bättre väder är svårt att avgöra, men det var mulet.

Saxemara båtvarv

Dagens första besök var Saxemara båtvarv. Tyvärr kom jag näst sist i den klunga bilar som försökte hänga på Bergkvarabuss. När jag väl såg att bussarna hade svängt av E 22, så var det nästan 1 mil till nästa avfart. Hur som helst så uppfattade jag, genom andra som sett verksamheten med egna ögon, att det var ett historiskt intressant besök när det gäller genuint träbåtsbygge. Man visade en intressant film i museihuset, som jag hittat på internet (googla på Saxemara båtvarv). För att behålla detta enda kvarvarande mycket unika träbåtsvarv, köpte Blekinge museum år 2006 själva varvet (mark och lokaler), medan rörelsen drivs i privat regi av Olssons båtbyggeri. Träbåtar har trots konkurrens på senare år fått lite av en renässans. Det är ett mycket bra initiativ av Blekinge museum att försöka bevara kunskapen att bygga träbåtar.

Bild ovan. Kulturarvsbevarare, entreprenör och en stor underhållare - Henning Karlsson.

Bild höger. Kulturarvsbevarare, entreprenör och en stor underhållare - Anders Randver. Foto: Torsten Nilsson

AB Urfabriken i Svängsta

I Svängsta fanns en skrivmaskinstillverkare som hette Halda. Där arbetade en herre med namnet Carl-August Borgström. Under 1920-talet fick man problem på Halda och Borgström tvingades sluta. Men han hade med sig finmekaniken i bagaget. Han startade därför en egen fabrik för fickur 1921. Fickuren gick bra men Borgström hade även kunskap om taxametrar för hästdroskor. Han började då fundera på en lösning för taxibilar, som blev klar 1926. Detta blev en framgång. Dessvärre utbröt andra världskriget och marknaden bara försvann. Carl-August Borgströms son Göte, som nu var ägare funderade på vad som skulle kunna rädda fabriken. Det var då han insåg att spinnrullar för fiske var en bra idé. Mörrumsån fanns nära för att prova rullar och drag. Sedan dess är ABU i Svängsta en världsindustri.

Museet företräddes av en mycket pigg 83-åring – Henning Karlsson. Han började som 13-åring på ABU (1940). Han gav på ett livfullt sätt en god beskrivning av ABU:s samtliga produkter genom åren. Klurigt konstruerade, är ordet om man ska beskriva de mycket små specialmaskiner som användes i tillverkningen av klockor och övriga produkter. ABU-museet låter sig knappast beskrivas, utan är absolut värt ett besök, i synnerhet när den fantastiske och entusiastiske ciceronen Henning Karlsson själv får berätta.

Ebbamåla Bruk

Är ett gjuteri och en mekanisk verkstad. Brukets drift lades ner 1966-1967. Då hade bruket funnits sedan 1885. Bruket sov efter nedläggningen sin törnrosasömn med ett ganska stort förfall fram till 2000-talet, då ett uppbyggnadsprojekt drogs igång av familjen Randver som äger bruket. De har efter hårt arbete åstadkommit underverk med de tidigare så förfallna lokalerna.

På Ebbamåla Bruk finns kurser i gjuteriteknik och smide men man har även kurser relaterade till Mörrumsån, som kajakpaddling och fiske. De erbjuder även föreläsningar inom olika industri- och teknikhistoriska ämnen. De guidar naturligtvis i den intressanta miljön, som innehåller områden som maskinverkstad, smedja, gjuteri, modellverkstad, vattenkraftverk samt ett kafé. De har även en fabriksbod med försäljning av gjuteriprodukter och andra ting.

Genom ett ödets nyck blev maskinerna kvar i maskinhallen sedan arbetarna gått hem 1967. Maskinerna spreds inte för vinden som brukligt är. Många av maskinerna är genom ett drivaxelsystem i taket och remdrift kopplade till en gemensam elmotor. I verkstadshallen står också många exempel på Ebbamålas tidigare produktion. Det fanns vedspisar, gjutjärnstavlor med olika texter, samt delar till vattenkraftturbiner, t.o.m. något som såg ut som en ångmaskin. Ebbamåla Bruk tillverkade en mängd olika produkter i gjutjärn, stål och andra metaller. Det var en diversehandel i en medeltung produktion, något som många människor hade nytta av en tid då Sverige expanderade.

Tack för denna gång och väl mött 2011 önskar styrelsen! Genom Hans Kihlberg